

valuea are closely linked with freedom and without them freedom is impossible. Thus effectiveness of every principle depends on circumstances. Circumstances are that thing which makes every political model useful or harmful". Later he proves that aforementioned constitutional principles of England, according to historical and political context of this country, are far from supposing very democracy in England. It comes out that the revolution of France of grounded by false assumptions. Finally he concludes that reformation of political institutions can be successful if reformators pay attention to bents and tempers of people and steady institutions of society.

MYKOLAS ROMERIS IR RINKIMŲ TEISĖ

Toma Jaškūnaitė

*Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto III kursas
Tel. +370 620 70293
El. paštas tojasku@yahoo.de*

Eglė Mikalauskaitė

*Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto III kursas
Tel. +370 621 50978
El. paštas eglemikalauskaite@yahoo.com*

Pagrindinės sąvokos: rinkimai, tiesioginiai, lygūs, visuotini, slapti, proporcinė rinkimų sistema, sociodemokratija, formali demokratija, 1936 m. Seimo rinkimo įstatymas, Mykolas Romeris, 1928 m. Konstitucija.

Santrauka

Profesorius Mykolas Romeris (Römer), garsus teisininkas, pelnytai vadinamas Lietuvos konstitucinės teisės mokslo kūrėju, dažnai pareiškėdavo savo svarią nuomonę įvairiais to meto visuomenei aktualiais klausimais. Vienas iš tokių buvo 1936 metų vasaros pradžioje paskelbto naujojo Seimo rinkimo įstatymo konstitucingumas. Iš pradžių M. Romeris buvo nusiteikęs politinėje spaudoje šiuo klausimu nepasakyti, nes ten viešpatauja politinė aistra, kuri reikalauja, kad kiekvienas pasisa-

kymas už ar prieš ginčo objektą atitiktų iki 100 procentų vienos ar kitos šalies nusištamą. Pasak profesoriaus, mokslui nedera kištis į ginčo aistrą, juo labiau kad dažniausiai jis nė vienos iš dviejų šalių nepatenkins ir abiejų pats bus pasmerktas. Tačiau dėl neteisingai spaudoje interpretuotų ankstesnių M. Romerio minčių ir pasisakymų, jis vis dėlto nusprendė viešai pakomentuoti situaciją, susidariusią po naujojo Seimo rinkimo įstatymo paskelbimo. Aptardamas šį klausimą profesorius analizuoja rinkimams keliamų sąlygų turinį, t.y. apibūdina, kaip reikėtų suprasti visuotinius, lygius, tiesioginius ir slaptus rinkimus. Taip pat išvelgia naujojo Seimo rinkimo įstatymo trūkumus, kurie daugiausia susiję su proporcinio atstovavimu, siūlo, kaip tuos trūkumus reikėtų šalinti.

IVADAS

Tyrimo objektas. Šiame straipsnyje profesoriaus M. Romerio akimis nagrinėjamas rinkimams keliamų sąlygų turinys, taip pat aptariami naujojo Seimo rinkimo įstatymo konstitucingumo problema, šio įstatymo trūkumai, kurie daugiausia susiję su proporcinio atstovavimu, siūloma, kaip tuos trūkumus šalinti.

Tyrimo tikslas. Straipsnyje siekiama išsiaiškinti, kaip reikėtų suprasti visuotinius, lygius, tiesioginius ir slaptus rinkimus, taip pat M. Romerio nuomonę apie proporcinę rinkimų sistemą renkant tautos atstovus, šios rinkimų sistemos trūkumus bei būdus jiems pašalinti.

Problemos ištyrimo laipsnis. Tyrimo objektas darbe nagrinėjamas tiek, kiek jis susijęs su 1936 metų Seimo rinkimo įstatymu, 1928 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija bei profesoriaus M. Romerio pasisakymais.

Darbo naujumas. Šio darbo tema iki šiol niekas nėra rašęs.

To meto Lietuvoje galiojusios 1928 m. Konstitucijos 25 straipsnyje teigiama, kad: „Atstovai renkami visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu proporcinę rinkimų sistema. Seimo rinkimų būdą ir tvarką nustato įstatymas“ [1, 35]. 1936 metų vasaros pradžioje buvo paskelbtas naujasis Seimo rinkimo įstatymas, dėl kurio konstitucingumo spaudoje kilo daug ginčų. Tuose ginčiuose pasisakė ir to meto Lietuvos mokslo autoritetas Mykolas Romeris. Profesorius pareiškė savo nuomonę visų demokratiniams rinkimams keliamų reikalavimų atžvilgiu, t.y. aptaria, kaip reikėtų suprasti visuotinius, lygius, tiesioginius ir slaptus rinkimus bei proporcinę rinkimų sistemą.

M. Romeris nurodo dvi rinkimų visuotinumą sąvokos interpretacijas – siauresnioji ir platesnioji. Siauresnioji interpretacija palaiko tą pažiūrą, kad visuotinumumas liečia tik patį balsavimą, bet ne kandidatų siūlymą, t.y. pavienių kandidatų ar jų sąrašų iškėlimą, kitaip sakant, neliečia rinkimų iniciatyvos. O platesnioji interpretacija ir kandidatų siūlymą įtraukia į rinkimų sąvokos turinį, taigi išplečia ir visuotinumą reikalavimą. Profesorius mano, kad Konstitucijos 25 straipsnis visiškai leidžia laikytis siauresniosios interpretacijos. Tačiau 26 straipsnis, M. Romerio manymu, jau nebeleidžia taip kategoriškai tvirtinti, kad Konstitucija visuotinumą reikalavimą numačiusi griežtai vien tik balsavimu, nes šiame straipsnyje yra pasakyta, kad rinkti atstovus į Seimą turi teisę visateisiai Lietuvos piliečiai, o

žodžio „rinkti“ prasmė yra platesnė nei žodžio „balsuoti“. Remdamasis tuo profesorius daro išvadą, kad visuotinio reikalavimas apima ne tik balsavimą, bet ir rinkimo iniciatyvą, t.y. kandidatų siūlymą.

Ne mažiau svarbu, kad rinkimai būtų ne tik visuotiniai, bet ir lygūs. Anot M. Romerio, lygūs rinkimai reiškia, kad visi piliečiai lygiai galėtų veikti rinkimus, o tai apima tiek galutinį balsavimą, tiek kandidatų siūlymą, jų iškėlimą, nes, jei vieni piliečiai galėtų ir siūlyti kandidatus, ir už juos balsuoti, o kiti – tik balsuoti už kitų pasiūlytus, tai vienų ir kitų dalyvavimas rinkimuose nebūtų lygus ir lygių rinkimų principas, numatantis visų piliečių vienodą įtaką rinkimams, nebūtų išlaikytas.

Demokratiškiems rinkimams keliami dar du reikalavimai – jie turi būti tiesioginiai ir slapti. Nuo anksčiau aptartųjų šie elementai skiriasi tuo, kad pastarieji nebūtinai taikomi visiems rinkimams, o yra daugiau paties balsavimo technikos principai, taigi neapima kandidatų siūlymo, kuris visuomet yra tik viešas, juk niekas nereikalauja, kad kandidatai būtų siūdomi taip pat slaptai, kaip kad yra už juos balsuojant.

Tiesioginių rinkimų sąvoka visada buvo taikoma tik spendžiamajam rinkimų momentui –pačiam balsavimui. Nesutariama buvo tik dėl to, ar piliečiai tiesiogiai turi išrinkti pačius atstovus, ar tiktai rinkikus, kurie visos tautos vardu, kaip jų reprezentuojantys asmenys, turės rinkti tikruosius tautos atstovus. Tiesioginio balsavimo sąvoka įtvirtino principą, kad piliečiai balsuoja už pačius atstovus, o ne už rinkikus. Demokratiškuose rinkimuose paprastai leidžiama visiems rinkėjams patiems, susibūrus į grupes, siūlyti ir kandidatus, tačiau faktiškai kandidatus ar jų sąrašus beveik visur ir visada siūlo ne atskiros rinkėjų grupės, bet įvairios politinės organizacijos, ypač politinės partijos. Taigi visų piliečių teisė tiesiogiai siūlyti kandidatus, pasak profesoriaus, buvo tiktai *nudum jus*, t.y. nevaisinga teisė, neturinti jokio realaus efekto. Tam, kad ji taptų gyva ir veikli, ji turėjo įsiterpti į politinę partiją, gauti jos paramą. M. Romeris pabrėžė, kad net ir plačioji rinkimo sąvokos interpretacija nereikalauja, jog tiesioginių rinkimų principas apimtų ir kandidatų siūlymą. Jo manymu, nėra taip svarbu, ar kandidatus siūlyti bus pavesta patiems rinkėjams, būtent, kiekvienam jų asmeniškai, ar rinkikams. Svarbu kas kita: kad, pavedus šią rinkimų iniciatyvą rinkikams, kiekvienas pilietis – rinkėjas galėtų vienodai paveikti tos iniciatyvos turėtojus, kitaip sakant, kad tie, kurie piliečių vardu siūlys kandidatus, patys būtų renkami. 1936 m. Seimo rinkimo įstatymu pavedus kandidatų siūlymą renkamiems vietos savivaldybės organų nariams, jei tik pastarieji yra kilę iš visuotinio lygaus balsavimo, visiškai pašalinama *nudum jus*, nes kandidatų siūlymas per vietos savivaldybes labiau susijęs su pačiais piliečiais – rinkėjais, negu partinis kandidatų siūlymas. Esminis partinės kandidatų siūlymo sistemos trūkumas, pasak profesoriaus M. Romerio, yra tas, kad partijos veikia niekieno neįgalios, nerinktos, niekam neatstovaujantios. Jei ir atstovauja, tai tiktai oficialiai įrašytiems savo partijos nariams, o ir pastarieji nėra tiesiogiai rinkti, paprastai juos renka tik partijos skyrių įgaliotiniai partijos konferencijoje. Nors savivaldybės ir nėra rinktos visuotiniu balsavimu, vis vien jų rinkimuose dalyvauja gerokai didesnis rinkėjų skaičius nei oficialiuose politinių partijų sąrašuose kada nors buvęs narių skaičius. Taigi M. Romeris konstatavo, kad naujojo Seimo rinkimo įstatymo sistema yra artimesnė tai demokratinėi idėjai, kuri siekia, kad būtų kuo gaudesnis kandidatų siūlymo ir teisinės tautos ryšys.

Profesorius M. Romeris naujajame Seimo rinkimo įstatyme įžvelgia ir kitą problemą, susijusią su Seimo proporcinge rinkimų sistema. Samprotaudamas šiuo klausimu, profesorius išdėsto skirtumus tarp formalinės demokratijos, kurios pagrindinis principas tas, kad parlamento narys yra visos tautos atstovas (tą įtvirtino ir 1928 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija), ir vadinamosios sociodemokratijos, kurioje siekiama sudaryti proporcingą įvairių socialinių grupių atstovavimą parlamente. Formalinę demokratiją geriausiai atitinka mažoritarinė rinkimų sistema. Ji įsitvirtinusi senosios demokratijos valstybėse – Anglijoje, Prancūzijoje, JAV. Tačiau dėl XIX amžiaus socializmo, pozityvizmo ir sociologų įtakos demokratija evoliucionavo į sociodemokratiją, kuri nustato ne tiek vienalytę tautą, kiek diferencijuotą visuomenę. Kadangi atstovaujami sudėtingi visuomenės elementai, reikalinga proporcinė rinkimų sistema. Todėl valstybėse, kuriose demokratija gyvuoja dar neilgai (Rytų Europoje, taigi ir Lietuvoje), vyrauja proporcinė rinkimų sistema. Anot M. Romerio, tuo metu galiojusioje Konstitucijoje yra supainioti formalinės demokratijos ir sociodemokratijos principai. Sociodemokratijai būdingus požymius atskleidžia tokie institutai: proporcinė tautinių mažumų savivalda, bažnytinė savivalda ir pan., tačiau į valstybės centro konstrukciją jos nėra aiškiai įvestos. Konstitucija numato, kad suvereni valdžia priklauso tautai ir Seimą sudaro tautos atstovai – tai formalinės demokratijos bruožai. Panaudodamas proporcingę rinkimų sistemą tiktai asmenų, o ne socialinių visuomenės grupių atrankai, naujasis įstatymas nutolo nuo sociodemokratijos ir priartėjo prie formalinės demokratijos. Pasak M. Romerio, nesuprantama yra tai, jog įstatymas reikalauja, kad savivaldybės kandidatus keltų tik iš savo apskrities žmonių. Tai nelogiška, nes šioje sistemoje apygardos tebėra tik teritoriniai vienalytės tautos balsavimo sektoriai, o ne atskiri atstovavimo teisės subjektai. Kadangi naikinamas proporcingas socialinių grupių, kaip visuomenės veiksmų, atstovavimas formališkai – demokratinio vienalytės tautos atstovavimo naudai, tai nepagrįstai vietoj socialinių grupių, kurios yra įsitvirtinusios visuomenėje, įvedami teritorinių grupių sąrašai ir organizuojama apskričių konkurencija, kuri prieštarauja formališkai demokratiniam vienalytės tautos principui.

Profesorius įžvelgia būtinybę taisyti kai kurias 1936 m. Seimo rinkimo įstatymo nuostatas. Anot M. Romerio, ateitis priklauso tokiai teisinei politinei konstrukcijai, kuri pagrįsta organizuotų socialinių veiksmų atstovavimu. Todėl, jeigu įstatymų leidėjas naujos rinkimų sistemos nepakeis kitokia ir nebus pakeistos atitinkamos 1928 m. Konstitucijos nuostatos, tai vis dėlto jis turėtų padaryti bent dvi pataisas, arba, tiksliau sakant – vieną pataisą padaryti pačioje rinkimų sistemoje, o antrą – vietos savivaldybių konstrukcijoje. Pataisa pačioje rinkimų sistemoje turėtų pašalinti rezervą, kuriuo apskrities tarybos į siūlomus kandidatų sąrašus įrašo tik savo apskrities žmones. Pataisa vietos savivaldybių konstrukcijoje turėtų savivaldybes susieti su vietiniais visuotinės teisinės tautos sektoriais, t.y. pagrįsti pačias vietos savivaldybes (jų renkamus organus) visuotiniais rinkimais.

M. Romerio nuomone, 1936 m. Seimo rinkimo įstatymas, kuris nuo sociodemokratinų principų griežtai pasuko į formalinės ar klasikinės demokratijos principus, su 1928 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis yra suderintas. Na, o ar šis įstatymas yra geras ir palaikytinas, profesorius neapsiima

spręsti, nes tai yra politinis klausimas, į kurį turėtų atsakyti įstatymų leidėjas arba šalies politinės jėgos.

IŠVADOS

1. Skiriamos dvi rinkimų visuotinumą sąvokos interpretacijos – siauresnioji ir platesnioji. Siauresnioji interpretacija palaiko tą pažiūrą, kad visuotinumą liečia tik patį balsavimą, bet neliečia rinkimų iniciatyvos. Platesnioji interpretacija įtraukia kandidatų siūlymą į rinkimų sąvokos turinį, taigi išplečia ir visuotinumą reikalaujimą. 1928 m. Konstitucijoje M. Romeris įžvelgia platesniąją visuotinių rinkimų interpretaciją.

2. Anot M. Romerio, lygūs rinkimai reiškia, kad visi piliečiai lygiai galėtų veikti rinkimus, o tai apima tiek galutinį balsavimą, tiek kandidatų siūlymą, jų iškėlimą.

3. Demokratinėms rinkimams keliami dar du reikalavimai – jie turi būti tiesioginiai ir slapti. Jie taikomi balsavimui, o ne kandidatų kėlimui.

4. Kandidatų iškėlimo teisės suteikimas vietos savivaldybėms, pasak M. Romerio, priartino rinkimų institutą prie piliečių.

5. Valstybėse, kuriose demokratija gyvuoja dar neilgai (Rytų Europoje, taigi ir Lietuvoje), vyrauja proporcinė rinkimų sistema. Pasak M. Romerio, nesuprantama, jog įstatymas reikalauja, kad savivaldybės kandidatus keltų tik iš savo apskrities žmonių. Tai nelogiška, nes šioje sistemoje apygardos yra tik teritoriniai vienalytės tautos balsavimo sektoriai, o ne atskiri atstovavimo teisės subjektai.

6. Profesorius įžvelgia būtinybę taisyti kai kurias 1936 m. Seimo rinkimo įstatymo nuostatas. Jis siūlo tame įstatyme padaryti bent dvi pataisas: vieną pataisą padaryti pačioje rinkimų sistemoje, o antrą – vietos savivaldybių konstrukcijoje. Pataisa pačioje rinkimų sistemoje turėtų pašalinti rezervą, kuriuo apskrities tarybos į siūlomus kandidatų sąrašus įrašo tik savo apskrities žmones. Pataisa vietos savivaldybių konstrukcijoje turėtų savivaldybes susieti su vietiniais visuotinės teisinės tautos sektoriais, t.y. pagrįsti pačias vietos savivaldybes (jų renkamus organus) visuotiniais rinkimais.

LITERATŪRA

1. Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2001.
2. 1936 m. Seimo rinkimo įstatymas // Vyriausybės žinios. 1936-05-09, Nr. 533.
3. Romeris M. 1936 m. Seimo rinkimo įstatymas // Teisė. 1936, liepa – rugsėjis, Nr. 35.
4. Romeris M. Seimo rinkimų įstatymo problema // Teisė. 1939, liepa – rugpjūtis, Nr. 47.
5. Rastenis V. Mokslininko žodis apie 1936 m. Seimo rinkimo įstatymą // Vairas. 1936, Nr. 572.
6. Rinkimų įstatymas konstitucingas – sako prof. Roemeris // Lietuvos aidas. 1936 (XI) m. gegužės 17 d. Nr. 227 (2843).
7. Kardelis J. pasikalbėjimas su prof. Roemeriu apie rinkimų sistemas // Lietuvos žinios. 1936 m. gegužės 23 d. Nr. 116 (5097).

MYKOLAS ROMERIS AND THE SUFFRAGE

Toma Jaškūnaitė, Eglė Mikalauskaitė
Mykolas Romeris University

Keywords: election, direct, equal, universal, secret, proportional system of elections, socio-democracy, formal democracy, the Law on the Sejm Election 1936, Mykolas Romeris, Constitution 1928.

Summary

The Professor Mykolas Romeris (Römer), a famous lawyer called deservedly the founder of the Lithuanian constitutional law science, declared often his weighty opinion on various questions urgent to the society at that time. One of such questions was the constitutionality of the New Law on the Sejm Election promulgated in the beginning of the summer 1936. At first, M. Romeris was disposed not to speak on this question in the political press, as the political passion was reigning there that demanded that each utterance for or against the object of argument should correspond to the attitude of one or another party up to 100%. According to the professor, the science is not fit to interfere in the passion of argument, especially because of the fact that, in most cases, it won't satisfy any of two parties and will be condemned by both of them. However, because of previous thoughts and utterances of M. Romeris interpreted incorrectly in the press, he decided nevertheless to comment openly the situation that was formed after the promulgation of the New Law on the Sejm Election. When discussing this question, the professor analyzes the contents of provisions stipulated for elections, i.e. describes how one should understand universal, equal, direct and secret elections. Furthermore, he perceives imperfections of the New Law on the Sejm Election that are mostly related with a proportional representation and suggests the way in which those imperfections should be eliminated.

PARTINĖS SISTEMOS SAMPRATA

Kristina Ivanauskaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto magistrantūros I kursas
Tel. +370 622 75178
El. paštas Kristina.Ivanauskaite@gmail.com

Pagrindinės sąvokos: partija, partinė sistema, socialinis junginys, visuomenė, valstybė.